

MEZŐGAZDASÁGI ÉRDEKKÉPVISELETÜNK VÁLSÁGA

SZINTE PÉLDÁTLANUL ÁLL a törvényes érdekképviseltek történetében az a háborúság, amely az Országos Mezőgazdasági Kamarán belül, valamint e kamara és a vidéki kamarák között már hónapok óta dúl, nagy visszatetszést keltve a közvéleményben. Ennek következményeit a magyar mezőgazdaság sínyli meg, amelynek most különösen szüksége volna autonóm érdekképviselési szerveinek hibátlan és harmonikus működésére. Agráréletünk jelentős átalakulás küszöbén áll: a mezőgazdasági és szociális reformok egész sora van készülöben. A kishaszonbérleti törvényjavaslat, a mezőgazdasági munkabérek szabályozása, agrárkereskedelmünk eddigi rendszerének gyökeres átalakulása, — hogy csak a legfőbbeket említsük, — mind olyan kérdések, amelyeken mezőgazdasági termelésünk és széles néprétegeink jövője fordul meg. A törvényes érdekképviselés szerveinek most teljes felkészültséggel kellene kiállaniok és egész erejüket latba vetniök, hogy a tervbevett intézkedések részleteikben is összhangba kerüljenek a mezőgazdaság szükségleteivel. Ehelyett mi történik? Ádáz gyűlölködés, személyi harcok, intrikák, botrányok, hatósági beavatkozás, vezető tisztviselők felfüggesztése, a végső eredmény pedig: a komoly érdekképviselési tevékenység teljes megbénulása. De talán még ennél is messzebbmenő következményektől lehet tartani: a gazdakamarák tekintélyének leromlása nemcsak felfelé, hanem lefelé is éreztetni fogja hatását abban, hogy a tömegek teljesen kiábrándulnak ebből az érdekképviselésből, amelynek működésével nagy általánosságban — valljuk meg őszintén — eddig sem voltak megelégedve.

Az elégedetlenség különösen abban a körben nyilvánult meg, amely helyzeténél fogva leginkább reászorult volna érdekeinek védelmére s ez a mezőgazdasági munkásság. Bizonyos, hogy ez a réteg érezte legkevésbé a mezőgazdasági kamarák érdekvédelmi tevékenységét. Pedig kellett ilyennek lenni, hiszen a kamarákon belül munkásszakosztályok működtek. Aki azonban figyelemmel kísérte e szakosztályok munkáját, az teljesen tisztában volt azzal, hogy miért nem sikerült a kamaráknak csak egy lépéssel is előbbre vinni az agrármunkásság égető kérdéseinek megoldását. Ezekben a szakosztályokban rendszerint a munkásság csendes, megalkuvó, fejbólintó tagjai ültek s ha akadt is közöttük néha egy-két harciasabb egyéniség, aki leplezetlenül feltárta a bajokat és azok gyökeres orvoslását sürgette, a többséggel szemben nem sokat ért el s inkább magának ártott, mint az ügynek használt. A szakosztályok önállósága nagyon korlátozott volt ahhoz, hogy, még ha véletlenül komolyabb kezdeményezések születtek volna is, ezek eljuthassanak illetékes helyre és felhívják a figyelmet a munkásság súlyos helyzetére. Sok szűrőn mentek át a munkásszakosztályok javaslatai, míg azokból kamarai állásfoglalás lett s mint ilyen eljuthatott a felsőbb fórumokhoz és bekerülhetett az évi jelentésbe.

Ha az ember végiglapozza ezeket a jelentéseket, amelyek különben nagyon érdekes képet nyújtanak a mezőgazdaság helyzetéről, kénytelen megállapítani, hogy a mezőgazdasági munkásviszonyok ismertetése távolról sem tükrözi a valóságos állapotokat. Az érdekek összhangba hozatalára irányuló törekvés és annak túlságos kihangsúlyozása mellett teljesen figyelmen kívül maradnak azok az anomáliák, amelyek a munkássorsot szinte elviselhetetlenné teszik. Ezekben a jelentésekben ugyan hiába keressük a munkabéruzsora ezernyi válfajának megbélyegzését, pedig az dúsan tenyésztett és tenyészik ma is, a cselédalakások túrhetetlen állapota elleni tiltakozást stb., de még inkább hiába keressük a javaslatokat e kiváló munkás-

sérelmek orvoslására. Ki tagadja, hogy a földkérdés rendezéséhez eminens érdekeink fűződnek s enélkül a mezei proletariátus kérdését józanul megoldani nem lehet? Mégis mi az oka, hogy a mezőgazdasági kamarák mindig a legtartózkodóbb álláspontot foglalták el a földreform gondolatával szemben és inkább fékezni igyekeztek a kormánynak amúgy is óvatos, mérsékelt törekvéseit? Az évi jelentések alig méltatják figyelemre ezt az életbevágó kérdést még azokban az években is, amikor a kormánynak már kész javaslatai voltak az új birtokpolitika megindítására.

A kamarák bizonyára tiltakozni fognak az itt elmondottak ellen és szemére vetik e sorok írójának, hogy ellensége a kamarai intézménynek. Pedig erről szó sincs. A bíráló, amelyet különben magánbeszélgetések során, a kamarai tisztviselők közül is sokan osztnak, csupán arra irányul, hogy rámutasson a mezőgazdasági érdekképviselő jelenlegi alakjának fogyatékosságaira. Ezekről a kamarai tisztviselőkar nem tehet. Benne rejlenek az intézmény alapszerkezetében. A mezőgazdasági kamara ebben a felépítésében a mezőgazdasági munkavállalók érdekeinek hatályos védelmére teljesen alkalmatlan.

A mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló törvény közvetlenül a háború után jött létre. Mezőgazdaságunk romokban hevert, a termelés csak éppen hogy fedezte az ország belső szükségletét, mert az üzemek nagy része termelő eszközeitől megfosztva talajerőutánpótlás nélkül a termelékenység igen alacsony fokára süllyedt vissza. Pedig a mezőgazdaság jelentősége a bánya- és erdővidékek elvesztése folytán hatalmasan megnövekedett és elsőrangú érdek fűződött ahhoz, hogy termelése ne csak elérje a régi színvonalat, hanem jóval afölé emelkedjék. Nem volt azonban olyan hivatalos szerv, amely a mezőgazdaság fejlesztése terén egyrészt a kormány rendelkezésére állt volna szakszerű tanácsaival és javaslataival, vagy segítségére lett volna a törvényes intézkedések végrehajtásában, másrészt az agrártársadalom érdekeit kellő súllyal képviselte volna a kormányzati tényezők felé. A törvényjavaslat szakértőit az az alapgondolat vezette, hogy a mezőgazdaság egyetemes érdekei legcélszerűbben egyetlen intézmény keretében biztosíthatók, tehát nem szabad különválasztani a termelést a termelőtől, akár munkaadó akár munkavállaló az illető. Abból indult ki, hogy „egy gazdasági ágban sem oly kifejezett és kölcsönös az egymásraltaltság és olyan szoros a munkaadó és munkás közötti érdekközösségi kapcsolat“, mint a mezőgazdaságban. Ha mégis érdekellentétek keletkeztek gazdák és munkások között és ezek kieleződtek, jórészt annak tulajdonítható, hogy „az érdekek egyeztetésére hiányzott az alkalom“. A földművelési kormányzat által időnként létesített békéltető és egyeztető bizottságok azért nem lehettek erre alkalmasak, mert olyankor léptek fel, amikor az ellentétek már nagyon elmérgesedtek, másrészt „a gazda és munkás viszonyának az összes körülményeket felölelő és gyökeres megoldásával nem is foglalkoztak.“ A mezőgazdasági termelés és mindkét fél közös érdeke tehát, hogy „a mezőgazdasági munkáltatás feltételei minden érdek figyelembevételével biztos alapokra fektetessenek és az ellentétek kitörései elő ne fordulhassanak.“ Ehhez szükséges, hogy „birtokos gazdaközönségünk és mezőgazdasági munkásnépünk egy percre se tévessze szem elől a közös érdekeket s közös megértéssel úgy alakítsák azokat, hogy mind a gazdálkodásra mind a munkásnépre előnyösek legyenek. A kérdés ilyen értelmű és folytonos ápolására módot nyújt az e g é s z mezőgazdasági érdekeltség törvényes szervezése.“

Így magyarázza meg a mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló törvényjavaslat indokolása, hogy a kormány miért tartotta szükségesnek egy intézményen belül egyesíteni a munkaadók és munkavállalók érdekvédelmét. Bizonyos, hogy az érdekképviselői elvnek ez a totális felfogása és meg-

valósítása merész és szokatlan kezdeményezés volt éppen a háború után, amikor a demokratikus gondolat mindenütt virágkorát élte és a munkásság külön érdekképviseleti szervezetei, mint teljesen egyenrangú tényezők, épültek ki törvényes formák és keretek között az állam egyeztető főhatósága alatt. Az érdekképviseleti rendszernek ez a sajátos magyar formája mindenestre megelőzte a tekintélyi államokat a totális érdekvédelmi szervezés terén, sőt felül is múlta azokat, mert ilyen messze seholy sem mentek el annak az ideális elgondolásnak a megvalósításában, hogy a munkaadó és munkás érdekei egybeolvadva nyerjenek képviseletet.

Az eddigi tapasztalatok kétségtelenül bebizonyították, hogy túllőttünk a célon, amikor azt hittük, hogy mindkét fél érdekei egyenlő védelemben részesülhetnek egy és ugyanazon érdekképviseleti intézmény keretében belül. Ha ez volt a szándék, csak elismerést érdemel, de semmiesetre sem számolt a gyakorlati nehézségekkel, amelyek az ilyen megoldás útjában állanak. Tévedés volna azt gondolni, hogy a látszat tényleg is igazolta ennek az elképzelésnek a helyességét és az a tény, hogy az érdekelletettek nem robbantak ki a mezőgazdasági munkások és munkaadók között, egyszersmind az érdekek összhangját is jelentette és sikerült az érdekeket igazságos alapon összeegyeztetni. Nem, ez sajnos nem sikerült, amit bizonyít az a körülmény, hogy a mezői munkásság sok évszázados létkérdései nagyban és egészben mindmáig megoldatlanok.

Ez nem is sikerülhetett, mert a mezőgazdasági érdekképviselet ebben a formában komoly védelmet nem nyújthat a munkásnak. Hiába demokratikus a mezőgazdasági bizottságok felépítése, hiába ülnek benn a községi, a járási és a vármegyei bizottságokban munkásemberek, ezek így nem tudják érdekeiket megvédeni. Különben a demokratikus szervezet is a legutóbbi időkhöz csak papíron volt meg, mert gyakran előfordult, hogy a bizottságok munkás tagsági helyeit is földbirtokosok töltötték be. (Ezt ugyanis a törvény két év előtti novelláris módosításáig lehetővé tette.) A lényeg azonban ma sem változott. Egyenesen nevetséges, ha nem volna inkább szájalmas, a munkásság szereplése ezekben a bizottságokban. Már a jelöléseknél ügyelnek arra, hogy olyanok kerüljenek be, akik nem sok vizet zavarnak és lehetőleg keveset emlegetik a munkásérdekeket. E cikk írójának alkalmá volt mintegy másfélszáz község mezőgazdasági bizottságának ülésén részt venni és megfigyelni, hogyan képviselik a tagok az egyes rétegek érdekeit. Attól eltekintve, hogy legtöbb helyen a mezőgazdasági bizottságok a 20 év alatt összesen annyiszor üléseztek, ahányszor újjáalakultak, egyenesen mulatságos esetek játszódtak le, amikor az ember megszólalásra akarta bírni a munkásság képviselőit. A napszámos vagy gazdasági cseléd, aki mellett ott ült az ispán vagy a birtokos, legtöbbször meg sem mert mukkanni s jó, ha annyit mondott, hogy nincs semmi panasza, meg van elégedve a munkabérral s legfeljebb az iparcikkek drágaságát kifogásolta. Ebben aztán mindenki egyetértett. Gyakran még a magánbeszélgetések során sem mertek megnyilatkozni s előfordult, hogy az a gazdasági cseléd, akit arra kértem, hogy vezessen el arra a telepre, ahol a munkából kiöregedett osztályosai élnek, útközben egyszerűen megszökött mellőlem. Így fest a mai agrár-érdekképviseleti rendszer mellett az érdekek összehangolása, még pedig nemcsak a legalsó fokon, hanem a felsőbb tagozatokban is. Érdekösszeütközés a legutóbbi időkhöz kifelé tényleg nem volt, ez azonban nem az érdekek összhangjának, hanem a munkásérdekek gyengességéből folyó kényszerű alárendelésnek volt a következménye.

A munkásérdekek elhanyagolásának oka tehát az, hogy a munkaadók és munkavállalók csak formailag szerepelnek egyenlő erejű felekként a mezőgazdasági érdekképviseleten belül, tényleg azonban a munkásréteg sokkal

gyengébb, ennek következtében az érdekek harcában alul marad. Egy percig sem lehetett vitás a törvényjavaslat alkotói előtt, hogy ez lesz az eredmény, hiszen a munkásság szervezetileg teljesen felkészületelen volt arra, hogy a gazdaságilag és politikailag sokkal erősebb és szervezettebb munkaadókkal felvehesse a versenyt. A mezőgazdasági munkásságnak nem volt OMGE-ja, se Gazdaszövetsége, nem voltak évtizedes kipróbált és a hatóságok részéről is elismert tekintélyes szervezetei, amelyekben kinevelhette volna azokat a vezetőket, akik a törvényes érdekképviselőként kellő eréllyel tudtak volna a munkásérdekek mellett síkra szállni. A munkásság vezetői közül a forradalmak alatt sokan kompromittálták magukat s el kellett tűnniük a közéletből vagy legalább is tanácsosnak tartották, hogy egy időre visszavonuljanak. A mezőgazdasági érdekképviselőről szóló törvény tehát úgyszólván az agrármunkásréteg közreműködése nélkül jött létre. A javaslatot ugyanaz a Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter szerkesztette és nyújtotta be, aki azelőtt évtizedeken keresztül a földbirtokosok hatalmas érdekvédelmi szövetségének: az OMGE-nak volt vezető tisztviselője. Ha mindehhez figyelembe vesszük még az aggodalmat, amelyet birtokos körökben tápláltak a forradalmak emlékének hatása alatt a munkaadó és munkás viszonyának esetleges kedvezőtlen alakulása és ennek nyomán a termelés jövője miatt, akkor meg lehet érteni, miért mellőzték a munkásságnak külön kamarába való szervezését és miért választották az érdekképviselőnek ezt az egyedülálló alakját, amelyen belül a munkásokat szem előtt, sőt gyámság alatt lehetett tartani. Még a totális államokban is külön korporációik vannak a munkásoknak és munkaadóknak; az állam csak az ellenőrzést, szükség esetén az egyeztetést és kibékíthetetlen érdekösszeütközések esetén a döntés jogát tartja fenn. A mi agrárérdekképviselői rendszerünk ezt a szervezeti bifurkációt nem ismeri el, aminek az lett a természetes következménye, hogy az egy akolba terelt felek közül az erősebbik felülkerekedett és mindkettőjük érdekvédelmét a maga saját szempontjai szerint látja el. A helyzet tehát az, hogy a mezőgazdasági munkavállalóknak lényegében nincs érdekképviselője, mert ami formailag van, teljesen a másik fél szempontjainak van alávetve. Az érdekösszeütközéseket sem pártatlan fórum intézi el annál kevésbé, mert az erősebb fél már eleve megíúsítja az ilyesminek még a lehetőségét is. Az egység tehát nagyon szép és üdvös volna, csak éppen nem felel meg az érdekképviselői elvnek és a szociális igazságosság követelményének sem. Nem vezethet jó eredményre az olyan „érdekképviselői“ rendszer, amely az egyik fél gyámságát jelenti a másik felett, s amelyben bizonyos érdekek egyoldalú érvényesülésével szemben más érdekek, még ha teljesen jogosak is, nem juthatnak elismeréshez.

A mezei munkásság tényleg nem érzi, hogy van érdekképviselői intézménye, ahová sérelmeivel és panaszaival fordulhatna. Erre vallanak azok a jelenségek is, amelyek az előző gazdasági évben annyi aggodalmat okoztak a gazdáknak. A szerződészegések különböző esetei azt bizonyítják, hogy a munkásság elvesztette bizalmát a törvényes szerv érdekvédelmi tevékenysége iránt és olyan módon, olyan eszközökkel igyekszik sorsára terelni a figyelmet, amilyen éppen kínálkozik. Minden bizonnyal az izgatásnak is van szerepe az ilyen szabotázszerű esetekben, de népünk józanságát és mértéktartását ismerve nagy keserűségnek kellett összegyűlni a lelkek mélyén, hogy tömegesen törvényellenes cselekedetekre ragadtassa magát. Valószínű az is, hogy nem mindig a munkásnak van igaza, amikor többet követel. De hiszen mire való volna az érdekképviselő, ha nem arra, hogy ne engedje önbíráskodássá fajulni a vélt vagy valódi sérelmeket, hanem a munkásság felé is tudjon fegyelmet tartani? Hol van ma az a fórum, amelyet a mezei munkás valóban a magáénak vallhatna s amely kifelé a munkás-

érdeket kellő súllyal és tekintéllyel képviselhetné, befelé pedig fegyelmet tudna gyakorolni? Erre a mai mezőgazdasági kamarák teljességgel alkalmatlanok, ami igen nagy kárára van nemcsak a jogos munkásérdekeknek, hanem a szociális békének és végső fokon a termelésnek is.

Ez így ahogy van, nem maradhat, mert az érdekképviselési gondolat komolyságának teljes lejárására vezet és a munkásságot arra kényszeríti, hogy ott keresse érdekeinek védelmét, ahol az egyáltalán nem kívánatos. Ezt pedig csak úgy kerülhetjük el, ha a mai mezőgazdasági érdekképviselés gyökeres reformjával lehetővé tesszük, hogy a munkások és munkaadók külön-külön alkossák meg törvényes és autonóm érdekvédelmi szerveiket és mint egyenlő felek az államhatalom legfőbb ellenőrzése és döntőbírói működése mellett igyekeznek összhangba hozni a termelés és munka érdekeit. Talán kevésbé lesz kényelmes a munkaadó gazdák helyzete, de mindenestre kisebb lesz a feszültség és a belső elkeseredés az ország legnépesebb rétegében, ami nem utolsó szempont. Egyszer mégis csak bele kellene törödnünk abba, hogy megszűnjék a patriarchális gyámkodás rendszere a milliós agrármunkássággal szemben és megnyílják előtte az a lehetőség, hogy teljes felelősséggel szólhasson bele sorsának irányításába. Ne féljünk a következményektől: ezek mindenesetre kevésbé lesznek súlyosak, mintha továbbra is elzárjuk őket az önkormányzat és a vele járó felelősség szabad levegőjétől.

KERÉK MIHÁLY